

Є. Стуліна

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романської
філології і перекладу
Запорізького державного університету

М. Тимощук

магістр кафедри романської
філології перекладу
Запорізького державного університету

НЕОЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ ЕВОЛЮЦІЇ І РОЗВИТКУ МОВИ

Коли доводиться знайомитися з походженням слів, остаточно стверджуєшся в думці, що мова, як і всякий здоровий і сильний організм, вся в русі, в динаміці зростання. Саме тому в лінгвістичній літературі справедливо вказується, що питання про мовну мінливість, яка становить постійну якість мови, можна вважати центральним не тільки для характеристики її словникового складу, але й для визнання її динамічного характеру взагалі.

Еволюція чи зміна мови, як один з трьох процесів її динаміки поряд з розвитком і удосконаленням, виражається, за висловом Ю.В. Рождественського, у зміні фонетичної (графічної) і смислової якості, але при цьому не відбувається збільшення числа мовних одиниць. Еволюція мови, на думку вченого, відбувається як певний стихійний процес, у якому відсутній свідомий вплив на мову і де можна спостерігати тенденцію до спрощення мовної системи [1, с. 247].

У рамках цієї роботи еволюція мови як прояв її динаміки сприймається як така, що передбачає зміну як кількісного складу лексичних одиниць, так і розвиток їх семантики у результаті зміни синтаксичних комбінацій вжитку слів. Тому увага зосереджується на формальному і семантичному аналізі нових слів, тобто неологізмів, відібраних впродовж аналізу з французьких медіа-джерел. Отже, головною *метою* дослідження є визначення статусу нового слова як такого, що свідчить про розвиток мови. Той факт, що неологізми мають подвійне існування, а саме – у мові і мовленні, приводить до думки, що вони займають певне місце у порівнянні з лексичними одиницями, які уже існують у мові певний час. З плином часу неологізм втрачає свій статус як такий і переходить у розряд лексичних одиниць лексичної теми. Такий перехід, на нашу думку, є доказом еволюції і розвитку мови, бо аналіз такого переходу дозволяє не тільки визначитися з певними неологічними елементами, але й прослідити їх можливу еволюцію.

Матеріалом дослідження стали неологізми як зафіксовані у нових виданнях словників, переважно електронних, так і ті, що ще не зафіксовані, але вжиті у медіа-текстах. Такий спосіб вилучення неологізмів як матеріалу дослідження дозволив не тільки проаналізувати засоби їх утворення, але й визначити їх роль в еволюції і розвитку французької мови. Розвиток мови відбувається під впливом внутрішніх закономірностей і екстралінгвістичних факторів, саме тому нова лексика позиціонує себе як спосіб зміни відносин у самій системі і як дійсний свідок діяльності суспільства, вона змінюється, збагачується і розвивається залежно від потреб суспільства.

Найбільш поширена сучасна концепція неології і неологізмів є такою, що обмежує площину досліджень і що вимагає залучати до аналізу такі факти мови – *нова форма / нове значення*. Якщо йдеться про нову форму, то мається на увазі афіксальна деривація, словоскладання та інші засоби словотвору, що спонукають до появи нової словарної форми.

Протягом довгого часу неологізми розглядалися у рамках традиційної наукової парадигми. Ці традиційні дослідження вважають необхідним вивчення неологізмів, перш за все, у межах структурно-семантичного аналізу. Головна мета досліджень, виконаних у цьому напрямку, передбачала опис нових фактів мови і мовлення, їх структурно-семантичні характеристики, визначення способу утворення і особливостей вжитку, класифікацію новоутворень, виявлення місця неологізмів у системі мови [2, с. 13]. Водночас останнім часом спостерігаємо появу нових лінгвістичних досліджень нової лексики у психолінгвістичному аспекті, де головним питанням неології є «розкриття взаємозв'язку «нового слова» як одиниці індивідуального лексикона у процесі функціонування такого слова [3, с. 89]. Як відмічає Є.М. Марченко, неможливо дослідити процес неологізації, тобто появи нового слова, без звернення до духовно-практичної діяльності людини, без вивчення тієї системи цінностей, суспільно-політичної структури, яка здійснює певний вплив на свідомість індивіда, на його мотивацію з метою утворення нового слова [4, с. 148].

Не менш важливим у рамках сучасних досліджень неологізмів постає питання про тривалість «їх життя», тобто, коли неологізм перестає ним бути. Згідно з точкою зору Ж-Ф Саблейроля, тривалість відчуття неологічності слова є мінливою, і нічого не вказує на те, що така тривалість є ідентичною для всіх неологізмів [5, с. 182]. Деякі способи, які дозволяють визначити тривалість життя слова як неологізму визначив М. Ріффаттер і описав Ж-Ф Саблейроля. Йдеться найперше про існування синонімів, з якими нове слово співіснує у межах одного й того ж тексту. До того ж неологізм може супроводжуватися перифразою: *avec la loi sur les droits d'auteurs adoptée à l'Assemblée nationale, le gouvernement tend à protéger les éditeurs et les auteurs de musique contre le téléchargement gratuit, le peer-to-peer* чи типографічними позначками: *au Danemark, le pays de "flexicurité", le Premier ministre, libéral et conservateur, a proposé de faire passer l'âge de la retraite de 65 à 67 ans, de flexicurité* взяте в лапки, бо є нео-

логічним утворенням, так званим словом-валізою, що з’явилося від двох коренів: *flexible*, що означає «гнучкий» і *sécurité*, що означає «гарантія, безпека».

Певні зміни щодо кута зору на феномен неології показує зарубіжна лінгвістика. Так, Сала Межрі у своєму дослідженні, присвяченому зміні теоретичної платформи аналізу неологізмів, наголошує на тому, що сучасні дослідження у галузі неології переважають обов’язково застарілі методи. Так, дослідниця обговорює такі феномени, як «полілексикалізація» і функціонування неологізмів, що, на її думку, дає можливість розглядати лексичне значення поза рамками семного аналізу і моносемії. Якщо традиційний підхід до неологізмів концентрує увагу перш за все на формальному вираженні і таким чином не бере до уваги певні важливі ознаки, то новий підхід розглядає неологізми у їх зв’язку з системою. Перевага такого підходу полягає у тому, що він уможливує характеристику неологізмів як центрального феномену мови. Така роль неологізмів пояснюється трьома тезами: неологізми виражають динаміку мови, встановлюють взаємозв’язок між мовою і мовленням, виступають як факт взаємодії між мовцем і лінгвістичним суспільством [6, с. 28].

З розвитком різних гілок мовознавства з’являються нові підходи до вивчення неологізмів. Особливу увагу слід звернути на лінгвокогнітивний і лінгвокультурологічний підходи. За визначенням Л.З. Али, лінгвокультурологічний підхід у дослідженні нових лексичних одиниць дозволяє визначити, як у них втілюються елементи культури, нові реалії, важливі у процесі міжкультурної комунікації [7, с. 134].

У вітчизняній лінгвістиці все більш популярною стає точка зору про використання когнітивного підходу до аналізу неологізмів. Когнітивна складова процесу появи нового слова дає можливість виявити як знання, пов’язані з новим об’єктом іменування, так і асоціативні ментальні процеси і шляхи вербалізації об’єкту (поняття), що осмислюється.

Багатоаспектність дослідження неологізмів у сучасній лінгвістиці забезпечує їх достатньо повний і глибокий аналіз. Така точка зору привела наукову думку до визначення нового типу неологізмів, крім появи нової форми чи зміни значення або запозичень. Відомі представники французької лінгвістики – Ж-Ф Саблейроля, Евелін Сол’єр – запропонували останнім часом зосередитись на ще одному виді неологізмів, так званій «синтаксичній неології» чи «комбінаторній неології» [8, с. 40]. Головними типами таких неологічних інновацій автор називає зміни конструкцій, зрушення у відборі предикатів і аргументів, зміну статусів предиката, аргумента та їх актуалізації [8, с. 47].

У чималій кількості наукових робіт зауважується, що поняття неологізму виступає як не дуже чітке, що може бути пояснене двома причинами: по-перше, фактом існування у мові і мовленні одночасно. Отже, дослідники стоять перед фактом відбору неологізмів – з мови, зі словників чи з мовлення, з текстів. По-друге, мотивованість чи немотивованість нової лексичної форми, що, з одного боку, полегшує, а з іншого боку, робить більш складною інтерпретацію значення. У тому випадку, коли слово з’являється уперше і не є зафіксованим у словнику, інтерпретація його значення потребує певного контексту. Сама контекстуалізація нового слова набуває вигляду дефініційних парафраз, коли вираз чи нове слово є немотивованими. Наприклад, у виразі *les chiens se décollérisent* інтерпретація значення неологізму не викликає труднощів – *collie* – шотландська вівчарка, *dé-negativний префікс* – собака, що губить свою породу. Але у виразі *Maman, voudrais-tu encore un peu de ce délicieux crassaille* слово *crassaille* є утворенням дитячого мовлення і означає певну суміш конюшини, зернят берізки і не-свіжої води [9, р. 17].

Виходячи з вищезазначеного, **головною проблемою** нашого дослідження вважаємо доказ ролі неологізмів як фактів еволюції і розвитку мови, спираючись на їх одночасне існування у мові і мовленні. Неологія може сприйматися як двоплановий феномен – факт еволюції мови і водночас креативної діяльності носія мови. Як факт еволюції мови неологія містить усі лексичні утворення, що з’явилися у мові за певними правилами чи внаслідок їх порушень: *actu*, *addict*, *branchitude*, *césariser*, *flexicurité*, *glam*, *porte-euro*, *relouceur* (euse), *belgitude* і т.д. На думку Сала Межрі, утворення неологізмів відбувається свідомо чи спонтанно: коли йдеться про кріптонімічні, лудичні або просто номінативні утворення, це, очевидно, відображає намір впливати на мову, додаючи на базі існуючих правил нові лексичні одиниці [10, с. 169].

Для здійснення дослідження ми опираємося на факт існування неологізмів у французькій мові як таких, що з’явилися протягом останніх 5 років і були внесені у словники: У словник *Le Petit Robert* у 2013 році було додано 300 слів. Наступні приклади свідчать про вже відомі моделі утворення слів у французькій мові – аффіксація, словоскладання, апокоп, аналітичні вислови – *dette souveraine*, *indignés*, *belgitude*, *gloups*, *agence de notation*, *dette souveraine* чи *creusement* (du déficit). Революція у сфері нових технологій призвела до появи нових понять, що були вербалізовані у мові: *cyberdépendance*, *billet* (d’un blog), *nuage informatique*, *mémoire flash*, а також, *permalien* (*les liens permanents*), *réseautique*, *rétrolien* [11].

Словник *Le petit Larousse illustré* у 2013 році зареєстрував такі неологізми: **footeux**, **euse**: 1. *Joueur de football*. 2. *Amateur, supporteur de football*). Цікавими є неологізми **métrosexuel** n.m. *homme, génér. Citadin et trentenaire, qui prend soin de son corps et de sa tenue vestimentaire*; **locavore** n. et adj. *Personne qui décide de ne consommer que des fruits et des légumes locaux et de saison, pour contribuer au développement durable*. Запозичення залишаються одним з найвагоміших засобів розвитку французької мови: **nerd** n.m. (*mot anglo-amér.*). *Péjor. Personne qu’une passion obsessionnelle, généralement pour les mathématiques et l’informatique, conduit souvent à vivre en marge de la société*. Слово **le perdreau**, *personne qui fait preuve d’une naïveté confondante* [12].

Наведені приклади свідчать про одну з форм появи неологізмів у мові – утворення нових слів за певними моделями. Поряд з цим існують також семантичні і синтаксичні неологізми. Цікавим, на нашу думку, є їх

взаємозв'язок: нове комбінаторне вживання існуючого слова призводить до появи нового значення. Наприклад, слово *mille-feuille* зазнало семантичного розвитку: це не тільки виріб з певного виду тіста, після додавання нового значення у новому синтаксичному оточенні воно позначає *певний заклад, адміністративні тексти і т. д., що складаються з невизначеної кількості елементів, які не зв'язані між собою і не є послідовними і логічними*, наприклад, *un mille-feuille institutionnel, fiscal*.

Крім зафіксованих у словнику випадків неологізмів, можемо навести приклади тих, які вживаються у медіа-текстах, але з тих чи інших причин їх реєстрація у мові ще не відбулася. Такі слова фігурують у зарубіжних дослідженнях гапакс (*hápax*, з старогрецької *une fois*), це означає, що нова форма, нове слово чи новий вираз вживається один раз у певному тексті чи творі [13, p. 230]. Наприклад: *Ce qui est certain, c'est que la Manif pour tous revendique l'organisation, ce dimanche 2 février, d'une première manifestation internationale. Madrid, Paris (et Lyon), Bruxelles, Rome, Luxembourg, Bucarest et Varsovie sont censées unir leurs forces "contre la homophobie" avec différentes mobilisations programmées simultanément. Le tout, "de façon indépendante, mais en partenariat" avec le collectif LMPT. Si celui-ci assure ne pas être à l'initiative de ces événements et n'avoir apporté qu'un soutien logistique, le mot d'ordre symbolique n'en est pas moins venu de l'Hexagone. Et on retrouve des couleurs, des logos et des slogans bien familiers des Français.*

[Le Point.fr - Publié le 01/02/2014]

La porte-parole du département d'Etat a par ailleurs reproché aux Russes d'avoir contribué à attirer l'attention sur cet enregistrement, retweeté notamment par un conseiller gouvernemental russe. Moscou s'oppose à Washington et à Bruxelles dans la crise ukrainienne

[Le Monde.fr avec AFP 07/02/2014]

З наведених прикладів можемо стверджувати, що процес неологічних лексичних утворень у мові – це доказ внутрішнього закону існування мови, її постійного прагнення до змін, до еволюції, що дозволяє їй залишатися універсальним засобом відтворення належних потреб мовця у висвітленні своїх думок. Що в такому разі можна вважати неологізмом: будь-яку нову форму чи значення або ж незафіксоване у словнику певне слово? Із проведеного дослідження виходить, що між цими двома станами – появою нової форми і нового значення та їх стабілізацією, появою у словнику, існує ще одна стадія – проміжна, яка розуміється як контекстуалізація нової лексичної одиниці.

Факт існування неологізмів у двох проявах – мові і мовленні – є свідченням постійного розвитку, навіть у випадку, коли неологізм, який іноді «вважає» своєю формою, не може бути ніколи атестований мовою і зафіксований у словнику: *co-branding, retweeté, avoir le swag, mes sosses*.

Еволюція мови і її розвиток у сфері відновлення її лексичного складу за рахунок нових лексичних утворень можуть бути позначені як процес переходу від неологічної одиниці до лексичної одиниці чи елементу лексичної системи, який закінчується у випадку, коли нове слово стає надбанням словника. Той факт, що у нового слова є період появи і так званої стабілізації у мові чи його фіксації у словнику, свідчить про існування певного процесу, про еволюцію і розвиток.

Література:

1. Рождественский Ю.В. Лекции по общему языкознанию / Ю.В. Рождественский – Москва : «Вышая школа», 1990. – 380 с.
2. Попова Т.В. Русская неология и неография / Т.В. Попова. – Екатеринбург : Изд-во УГТУ УПИ, 2005. – 96с.
3. Тогоева С.И. Новое слово : подходы и проблемы / С.И. Тогоева // Психолингвистические проблемы функционирования слова в лексиконе человека / Под общ. ред. А.А. Залевской. – Тверь, 1999. – С. 75–101.
4. Марченко Е.И. Когнитивные подходы к исследованию неологизмов / Е.И. Марченко // Вестник КРСУ. – 2013. – Том 13. – № 9. – С. 148–151.
5. Sablayrolles J-F La néologie en Français Contemporain. Examen du concept et analyse de productions néologiques récentes / J-F Sablayrolles. – Paris : Honoré Champion Éditeur, 2000. – 166 p.
6. Mejri Salah. Néologie et unité lexicale: renouvellement théorique, polylexicalité et emploi / Salah Mejri // Langages. – 2011/3. – № 183. – p. 25–37.
7. Али Л.З. Некоторые аспекты изучения лексических инноваций в современной лингвистике и психолингвистике / Л.З. Али // Молодой ученый. – 2016. – № 7. — С. 1134–1137.
8. Sablayrolles J.F. De la néologie syntaxique à la néologi Combinatoire / J.F. Sablayrolles // Langages. – 2011. – № 183. – P. 39–50.
9. Gerhard-Krait Fr. Néologie et dictionnaires d'usage : la codification sémantique / Fr. Gerhard-Krait // Neologica . – 2014. – 8, Coll. Classiques Garnier. – Paris : Garnier. – P.13–26.
10. Salah Mejri Figement, néologie et renouvellement du lexique / Salah Mejri // Lexique, terminologie, discours. – 2005. – № 52. – P. 163–174.
11. Le Petit Robert . – 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – <https://www.rts.ch/info/culture/4089804-le-petit-robert-accueil-les-nouveaux-mots-du-francais-courant.html>
12. Le petit Larousse illustré. – 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lagardere.com/fichiers/fckeditor/File/Presse/Communique_presse/Livres/PL2013_dossier-de-presse.pdf
13. Jean Jean. Dictionnaire de linguistique / Jean Jean. –Paris : Larousse. – 2001. – 320 p.

Анотація

**Є. СТУЛІНА, М. ТИМОЩУК. НЕОЛОГИЯ ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ
ЕВОЛЮЦІЇ І РОЗВИТКУ МОВИ**

Стаття присвячена аналізу неологізмів у французькій мові як фактору еволюції лексичної системи. Неологізми виступають одночасно як явище мовне і мовленнєве. Словники французької мови фіксують не всі новоутворення, тому що принцип вжитку нових слів виступає як головний. Розвиток лексичної теми здійснюється у трьох напрямках – нова форма, нове значення, новий комбінаторний вжиток.

Ключові слова: неологізм, динаміка мови, способи утворення неологізмів, гапакс.

Аннотация

**Е. СТУЛИНА, М. ТИМОЩУК. НЕОЛОГИЯ КАК СПОСОБ ВЫРАЖЕНИЯ
ЭВОЛЮЦИИ И РАЗВИТИЯ ЯЗЫКА**

Статья посвящается анализу неологизмов во французском языке как фактору эволюции лексической системы. Неологизмы выступают одновременно как явление языковое и речевое. Словари французского языка фиксируют не все новообразования т.к. принцип употребления выступает определяющим. Развитие лексической системы проходит в трех направлениях: новая форма, новое значение, новое комбинаторное употребление.

Ключевые слова: неологизмы, динамика языка, способы образования неологизмов, гапакс.

Summary

**E. STULINA, M. TIMOSHUK. NEOLOGY AS A WAY OF EXPRESSION
OF EVOLUTION AND DEVELOPMENT OF LANGUAGE**

This article is devoted to the analysis of neologisms in French language, as a factor of evolution of lexical topic. Neologisms emerge as a phenomenon of language and speech. French dictionaries don't fix all of new formations because the principle of use is determined. The development of lexical terms occurs in three ways: the formal semantic and syntactic.

Key words: Neologisms, dynamics of language, ways of formation of neologisms, hapaks.